

MAGÁNYOS REPÜLŐ

Vasadi Péter pályakezdéséről, a katolikus költő
mint értelmiségi szereplehetőség összefüggésében

A katolikus költő mint értelmiségi szereplehetőség

A kiegyezés utáni modernizációs folyamatok sem a politika, sem a kultúra területén nem hagyták érintetlenül a magyarországi katolicizmust. Képviselői egyesületekben, a sajtó révén és a politikai életben is aktív szerepet vállalva vették fel a harcot a századfordulóra egyre inkább szekularizálódó társadalom visszahódításáért. Irodalomtörténeti szempontból a leginkább figyelemre méltó kísérlet az 1909-ben az egykori *Magyar Szemle* folytatásának szánt, kifejezetten a *Nyugat* ellenlapjaként induló, de számtalan nyugatos szerzőt is publikáló *Élet* volt, melynek 1914-ig aktív munkatársa volt mások mellett Kosztolányi Dezső, Halasi Andor és Kárpáti Aurél is. A folyóirat indításának pragmatikus szempontjait Andor József, az első felelős szerkesztő 1914-ben a következőképpen határozta meg: „Új generációt kell nevelnünk, művészetében erőset, katolicizmusában gerinceset. Amíg ez a generáció felnő, megizmosodik, a rajtunk kívül eső irodalomból kell kiválogatnunk azokat, kiket a megélhetés gondja talán az ellenséges sajtó szolgálatába állított, vagy akik a művészi hitvallásukban közelebb állnak hozzánk, ha nem is erős, meggyőződéses katolikusok, és írásaikból kiválogatnunk azt, ami sem erkölcsi, sem vallási, sem nemzeti érzésünket nem sérti.”¹ Ebből a rövid idézetből is pontosan látszik, hogy a magyarországi katolicizmus századelőn végrehajtott modernizációja korszerű eszközökkel (adott esetben egy, a maga korában színvonalas irodalmi folyóirattal) lényegében antimoder-nista, felekezeti alapon elkülönülő törekvéseket szolgált, s a modernséghez fűződő viszonyának szelekciós elvei is a konzervatív irodalmi értékrend elsőbbségére épültek.

Noha mindez szükségszerűen maga után vonja a korabeli katolikus kultúrafelfogás bizonyos fokú szekularizálódását, mégis a magyar katolikus szellemi élet meghatározó alakjai még az első világháború után is egyházi

---

¹ ANDOR József, *A katolikus irodalom korszerű kérdései*, II., *Élet*, 1914/I., 484.

emberek voltak. A székesfehérvári püspök Prohászka Ottokár és a harcos jezsuita Bangha Béla mellett az ún. katolikus költők (Harsányi Lajos, a piarista Sík Sándor, a premontrei Mécs László) is valamennyien klerikusok voltak. Ez a tény alapvetően meghatározta a századelő magyar katolikus kultúrájának karakterét. Illyés Gyula 1933-as *Katolikus költészet* című kritikájában² némi joggal tételezi fel, hogy a „költészet” előtt álló jelző ez esetben is pártos elkötelezettséget, szolgálatot jelent, „holott – jegyzi meg néhány héttel később az Illyést védelmébe vevő Babits – az igazi nagy irodalom mégis csak az, ami szabad, kötöttség nélküli és minden emberé.”³ Sem Illyés, sem Babits nem lát tehát lehetőséget, vagy legalábbis példát arra, hogy a katolikus egyház keretein belül kialakítható lenne olyan független írói, költői státusz, melynek révén jelentős irodalom születhetne. A papköltőkhöz lényegesen megértőbben forduló Rónay György is kiemeli Sík Sándor pályakezdése kapcsán a korabeli papköltő-szerepben rejlő szociológiai-politikai-irodalompolitikai ellentmondásokat: „Pap, tehát a »hivatalos« köztudat és közkívánat szerint a »nemzeti szellem« (egy bizonyos osztálykötöttségű, »középosztályi« mentalitás) képviselőjének, ápolójának és terjesztőjének kell lennie. Az adott időpontban, a század első évtizedének fordulóján már határozottan és hivatásszerűen a *Nyugat* terjesztette »nemzetietlenséggel« és Ady nevében egybesűrített kárhoyattal szemben. (...) Mindjárt első lépésénél ott van tehát a lelkéből, természetéből adódó »modernségnek« meg a magyar körülmények közt papi hivatásából következő vagy legalábbis papi hivatásától elvárt »antimodernségnek« az ütközése.”⁴ Nehéz lenne eldönteni, hogy – különösen Illyés részéről – mennyire az egyház hierarchiájára, a szabad kommunikációt korlátozó dogmatikai rendszerre vonatkozó előítéletek mozgatták ezeket a megállapításokat, tény azonban, hogy az ún. papköltők műveinek teológiai tartalma sosem haladta meg az egyházi tanítás kortársi dogmatikai horizontját, s jellemzően nem léptek túl a szereplehetőségből egyébként magától adódó tanítás, prédikálás nyelvi aktusain. Ismét Rónay Györgyöt idézve: „Ha Mécsnél kifogásolni lehet valamit, az (...) hogy valóban túl sok benne az allegória, valamint a »didaktikus elem«, pontosabban a prédikáció; hogy nem szakít eléggé az úgynevezett »katolikus líra« didaktikus (paptól kötelezőnek vélt) sablonjaival, verszáró megoldásaival, »tanulmány-levonásaival«; hogy nem töri át eléggé határozottan az allegóriák és szimbó-

² ILLYÉS Gyula, *Katolikus költészet*, Nyugat, 1933/7, 422.

³ BABITS Mihály, *Könyvről könyvre*, Nyugat, 1933/9, 545.

⁴ RÓNAY György, *Bevezetés a Kettős végtelen című válogatáshoz. Sík Sándor = R. Gy., Triptichon: Harsányi Lajos, Sík Sándor, Mécs László*, Kairosz, 2012, 159-160.

lumok burkát, lehatolva a jelkép mögötti lényegig és a lényeg emberi-isteni drámaiságáig.”⁵

Amikor Illyés kritikája megjelent, a katolikus irodalomnak ez a szűken értelmezett, a papköltők életművére korlátozódó fogalma már kezdett átformálódni. Ekkoriban kezdte pályáját az a fiatal, egyházi szempontból laikus generáció, mely valóban modern katolikus szellemiséget és korszerű művészetfelfogást vallott. Ebben az évtizedben a magyarországi katolikus szellemi élet is egyre differenciáltabb képet mutatott, a továbbra is konzervatív szemlélethez kötődő intézmények és sajtóorgánumok (mint például a jezsuita *Magyar Kultúra*) mellett megjelennek új kezdeményezések is, ilyen a *Korunk Szava*, az *Új Kor* és az 1935 óta rövid megszakításokkal máig működő *Vigilia*. Ez a kultúraszervezet a korábbinál plurálisabb közeget biztosított nemcsak a külső, hanem a belső, a korábbi évtizedek magyar katolikus irodalmának teljesítményét mérlegre tevő viták számára is. Ennek során alakult ki a katolikus irodalomnak az a koncepciója, mely már nem a felekezeti elkülönülésre, hanem az irodalom autonómiájának elvére és a babitsi egyetemesség eszményére épült. Sík Sándor annak ellenére, hogy – véleményem szerint – meghatározó modern költői életművet nem tudott létrehozni, a modern katolikus irodalom fogalmának legpontosabb meghatározását adta a *Vigilia* első évfolyamának második számában, amelyet azóta is a lap egyik irodalmi programtanulmányaként tartanak számon. A művészet önelvűségének meghatározása Sík megfogalmazásában a következő: „A művészet a szépség birodalma, egészen külön világ, amely lényege szerint minden mástól különbözik, önmagán kívül mással nem mérhető és csak önmagából érthető meg.”⁶ Ebből következik a katolikus író morális kötelessége: „a tőle telhető legjobb művésznek lenni.”⁷ Az írók közt erkölcsi parancs tehát pusztán az, hogy azt mondja, amit lát, azt fejezze ki, amit érez megalkuvás és színlelés nélkül.

Vasadi Péter pályakezdésének politikatörténeti kontextusa

Új helyzetet teremtett azonban a második világháború utáni kommunista hatalomátvétel. A politikai ideológia és a hatalom tényleges nyomása alatt azonban a háború után induló, illetve újrainduló katolikus sajtótermékek, az *Új Ember* és a *Vigilia* továbbra is megjelenhetett. Hogy pontosan milyen

⁵ RÓNAY György, *Bevezetés az Aranygyapjú című válogatáshoz*. Mécs László = R. Gy., *Triptichon*, i. m., 231.

⁶ Sík Sándor, *A katolikus irodalom problémájához*. *Egyetemesség és forma*, *Vigilia*, 1935/2, 9.

⁷ Uo., 11.

tényezők (például az, hogy a *Vigilia* főszerkesztőjének, Sík Sándornak az öccse, Sík Endre vezető moszkovita kommunista volt), s milyen hatalmi taktika tette ezt lehetővé, további kutatást igényelne. Valószínű azonban, hogy 1956 előtt is hasonló motivációk játszhattak közre, mint a forradalmat követő időszakban. Az újjászerveződő Állami Egyházügyi Hivatal iratanyagában található egy 1957. január 22-én kelt szigorúan bizalmas előterjesztés, amelyből kiderül, hogy az egyházi sajtó újraindulására azért volt lehetőség, mert a forradalom után konszolidálódó hatalom úgy látta, minden lapnál biztosított a kormány iránt lojális szerkesztőség.⁸ A katolikus lapok így többszörösen kontrollált közegben működtek, nemcsak az egyház, hanem az Állami Egyházügyi Hivatal ellenőrzése alatt is álltak. S harmadik tényezőként kell említeni a szerkesztőségekben működő titkos ügynököket. Adott keretek között nincs arra lehetőség, hogy bemutassuk az *Új Ember* és a *Vigilia* szerkesztőségén belüli személyek és csoportok egymáshoz és a fennálló politikai hatalomhoz való viszonyát, s mindezek összefüggésében a szerkesztőségeken belüli legtöbbször kényszerű mozgásokat. Minderről igen szemléletes képet fest a korabeli titkos ügynöki jelentéseket feldolgozó könyvének *Új emberek, új ideák az Új Embernél* című fejezetében Szőnyi Tamás.⁹ Ha tehát a magyar katolikus egyház társadalmi státusza jelentősen meg is változott, némileg talán hasonlóan ahhoz, ahogy Illyés a 19–20. századi francia egyházat jellemezte hivatkozott kritikájában, a katolikus értelmiség kiszolgáltatottsága korántsem sem csökkent, kommunikációs lehetőségei továbbra is korlátozottak voltak. Mégis – s ez mintha Illyést igazolná – figyelemre méltó irodalmi teljesítmények születnek ebben az időszakban, mindenekelőtt Pilinszky életművére és a 70-es, 80-as évek *Vigiliájára* gondolok.

Ebbe a közegbe bekerülve válik értelmiségivé Vasadi Péter. Vasadi katonatiszti családból származott, a második világháború alatt nyugatra vezényelt hadapródiskolásként részt vett a harcokban, világháborús tapasztalatai költészetének kezdetektől máig meghatározó élményforrása. A háború után volt bőrkereskedő tanonc és húsipari segédmunkás, tanult műszaki rajzot, s 1948-ban beiratkozott az ELTE magyar–német–orosz szakára. Innen hamarosan elbocsátották, ezután a filozófia és esztétika szakot vette fel, de ezt is abba kellett hagynia. A Filmművészeti Főiskola rendező szakáról már úgy bocsátották el, hogy ezzel együtt valamennyi főiskoláról kitiltották. 1950 és 1967 között a KOHUSZ Közlekedési Vállalat tervező csoportjának vezetője volt. Innen a minisztériumba hívták, ahol – egy vele készített interjú szerint

⁸ KÖPECZI BÓCZ Edit, *Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége*, Bp., Akadémiai Kiadó, 197.

⁹ SZŐNYEI Tamás, *Titkos írás. Az állambiztonsági szolgálat és az irodalmi élet*, II., Bp., Noran Könyvesház, 2012, 186–211.

– akár a miniszter-helyetteséig is vihette volna.¹⁰ Ehelyett azonban, a már a hatvanas évek eleje óta verseket publikáló Vasadi Pályi András hívására az *Új Ember* szerkesztőségét választotta.

Néhány évvel korábban 1965-ben zárult a második vatikáni zsinat, amely több szempontból jelentős szemléletváltást kezdeményezett, a korábbi elzárkózás után az egyházi és a katolikus vallásos gondolkodást saját jelenkorára és világára nyitotta meg, s a világiakat fokozottabban bevonta az egyházi életbe. Ez elvben lehetővé tette az egyházi és világi ügyekben a korábbihoz képest függetlenebb és aktívabb laikus katolikus értelmiségi szerepvállalást. Vasadi Péter esszéiben mint laikus keresztény értelmiségi szólal meg, s ez határozza meg rövid, prózai írásainak beszédmódját is.

Mindenekelőtt le kell szögeznünk: Vasadi életpályájának alakulására, mint ahogy az fentebb is látható volt, hatással volt az 1948 utáni kommunista diktatúra. Vasadi költői pályakezdése azonban nem elsősorban emiatt tolódot ki a költő harmincas éveire. Nem a rákényszerített hallgatás miatt nem publikált, mint sokan mások, irodalom iránti gyermekkori fogékonysága ellenére (ezt szintén a vele készített interjúk alapján állíthatjuk) későn kezdett el komolyan versírással foglalkozni.

Vasadi pályakezdésének költészettörténeti kontextusa

Életkora szerint Vasadit közvetlenül a második világháború után induló generációhoz kellene sorolnunk, lírájának látásmódját meghatározó élménye, a második világháború is szorosan köti ennek a nemzedéknek, mindenekelőtt is Pilinszkynek a költészetéhez.¹¹ Viszont már elmúlt harminc éves, amikor első verseit publikálta, s negyvennyolc, amikor első kötete, a *Jelentés Babylonból* napvilágot látott. Ez a kései indulás a Vasadi-szövegek esztétikai minőségétől legalább részben függetlenül két komoly veszélyt rejtett magában. Az egyik a dilettantizmus gyanúja, melyre az 1974-es kötet kritikájában Aczél Géza is utal, aki azonban ehhez rögtön hozzá is teszi: „Vasadi Péter jelentkezése felfedezészámba megy, kötete erős művészi kvalitásról tanúskodik.”¹² A másik a keresztény hagyomány és a második világháború mint élmény közös ihletforrása miatt a Pilinszky-epigonizmus vádjá. Vasadi versei gyakran és sokféleképpen idézik Pilinszky költészetét, azonban Vasadi lírája már termékenységénél fogva is lényegesen különbözik a mindvégig a csend, a

¹⁰ *Szent idegenség. Vasadi Péterrel Finta Gábor és Szénási Zoltán beszélget*, Új Forrás, 2013/1, 83.

¹¹ Vö.: RÓNAY László, *A 'mély' és a 'magas' lírikusa = VASADI Péter, Séta tűzben, virágban. Válogatott versek*, Bp., Szent István Társulat, 2005, 5.

¹² ACZÉL Géza, *Kései indulások*, Alföld, 1975/1, 75.

végleges elhallgatás határán születő Pilinszky-líráról, s az önmagába záródó, hermetikus versvilág is kevésbé jellemzi az ő költészetét, mint Pilinszkyét, s ebből fakadóan a költői nyelvhez való viszonyuk is eltérő. Saját generációjához és a vele egykorú, ekkora már befutott kortársaihoz való költői viszonyára is pontosan rávilágít Rónay György *A magunk kenyerén* antológiában Vasadi versei előtt olvasható jellemzése: „A költők is, mondja Illyés, rajokban jönnek, miként a madarak. De van madár, amelyik kimarad a rajából. Talán később indul, talán máshonnan, mint a többi. Egyedül száll, egyedül küzd, bukdácsol a szélben: nem viszi a közös szárnycsapások lendülete, nem védi a közös vonulás viszonylagos biztonsága. És nem védi a közös ének. Mire megszólal – későn, már amikor a szerencsésebb többi rég túl van az első énekén –, olyan lesz a hangja, mint senki másé. Rekedt, mély, nyugtalanító; vagy fényes és lobogó. S olyan látomásokat közöl, amilyeneket csak ő látott: ez a magányosan repülő.”¹³

Vasadi Péter tényleges pályakezdése tehát a világháború utáni magyar líratörténet nagy korszakfordulójára esett. A Szépirodalmi Kiadó gondozásában megjelent, még kötetten nem rendelkező költőket bemutató két versgyűjteményben (*Költők egymás közt*, *Magunk kenyerén*) Vasadi mellett többek között Beney Zsuzsa, Bertók László, Dobai Péter, Kiss Anna, Oravecz Imre, Pardi Anna, Petri György és Takács Zsuzsa költeményei olvashatók. S bár ezek az antológiák az új költőgeneráció bemutatását vállalták, mégsem egységes csoportként vagy irányzatként reprezentálták a beválogatott fiatal (vagy mint Vasadi és Beney Zsuzsa példája is mutatja, nem is annyira fiatal) költőket, miként tette például az 1969-ben megjelent *Elérhetetlen föld*. A Vasadi-életmű magyar irodalomtörténeti helyének meghatározása szempontjából sem mindegy tehát, hogy hogyan írjuk le azt a líratörténeti fordulatot, mely a hatvanas-hetvenes évek fordulóján kezdett kibontakozni, s mely elsősorban az ugyanekkor induló Tandori Dezső, Petri György és Oravecz Imre nevéhez kötődik.

Margócsy István ezt a poétikai váltást a „nyelvkritikai költészet” kialakulásához köti, amely értelmezése szerint „a nyelv segítségével próbálja (...) leírni a nyelvileg elvileg kimondhatatlant (à la Wittgenstein), s a szavak relatív érvénytelenségét látja be és fogalmazza meg, akkor, a *szavak* jelentésének elkopásával és elértéktelenedésével szembesülvén, a *szavak* önálló poétikai szerepét fogja korlátozni, a szavak körülírására, egymás közötti összefüggéseire, kontextusára, azaz a mondatokra fog koncentrálni. A szavak szerepét

¹³ RÓNAY György, *Vasadi Péter versei élé = A magunk kenyerén*, szerk. DOMONKOS Mátyás, Bp., Szépirodalmi, 1971, 275.

a mondatok fogják átvenni.”¹⁴ Margócsy a „szó-poétika” leírását részben a versekben tematikusan megjelenő, s általában a nyelv szinonimájaként éretett „szó”, valamint a „szubsztanciálisként elképzelt szó-fogalom”¹⁵ poétikai szerepének értelmezésével végzi el. Líratörténeti vázlatának tükrében Vasadi hetvenes években megjelent verseskötetei és *A magunk kenyéréen* című antológiában közölt versei leginkább a korábbi költői paradigmához köthetők. A költői nyelvvel, megszólalással rokonértelmű „szó” ugyanis nála is több versben tematizálódik:

A víz ma mozdulatlan.
Szavad, a fényes
csónak, kikötve vesztegel.
(*Mozdulatlan víz*)

az első szó parányi csillagképe
ablak egében holt kezed
kőtál fölött a vízszugár
(*Égők éneke I.*)

Szavam
egy kőtojás, előgurult.
Sokáig símogatták
hallgatásom kvarcos
dörzsei. Ámulva nézem:
nem gurul, csak gömbölyű.
Most tűz ég benne,
akár a mécsesekben.
(*Szavam*)

A költői szó Vasadi számára a teremtő isteni Ige összefüggésében, arra vonatkoztatva értelmeződik. S bár a nyelvbe vetett bizalom, mely más líratörténeti elemzésekben mintegy „korszakküszöb” jelölőjeként is szolgál, nem kérdőjeleződik meg Vasadi lírájában, mégis az a keresztény hagyomány, melyet újragondolva Vasadi saját költői nyelvét és világlátását alakítja, eleve magában foglalja az emberi szó elégtelenségét az isteni Logossal szemben. Ennek poétikai konzekvenciái azonban Vasadi költészetének későbbi szaka-

¹⁴ MARGÓCSY István, „Névszón ige”. *Vázlat az újabb magyar költészet két nagy tendenciájáról*, Jelenkor, 1995/1, 18. (kiemelések az eredetiben – szerk. megj.)

¹⁵ Uo., 20.

szában figyelhetők majd meg, ebben a költői periódusban még alapvetően a szó dekorativitására és a költői innovativitás klasszikus modern eszményére alapozott poétika működik a versekben, de érdemes megfigyelni, hogy a fentebb idézett versrészletekben a „szó”-t mint elvont fogalmat megjelenítő metaforika jellemzően negatív elemekből építkezik.

Schein Gábor a magyar költészet 60-as években lezajló nyelvkritikai fordulatát úgy értelmezi, mint „amely nem csupán a centrális helyzetű költői és lírai én konfesszionális költészetmodellekből jól ismert egységes képzetét bontotta le, hanem ezzel összefüggésben a lét és nemlét, a világszerű jelenlét és a semmi metafizikus oppozícióját folyamatosan újraalkotó metaforika – József Attila költészetéből normatívan áthagyományozott – létszemléleti képleteit is.”¹⁶ A keresztény tradícióhoz szorosan kötődő költészetet általában jellemző vallomásosság, s a bibliai textusokból eredeztetett költői szerepértelmezések még Pilinszky lírájában is tetten érhetők. Ebben az értelemben Vasadi korai költészete nemcsak a keresztény hagyományoktól s a József Attila-i tradíciótól nem szakadt el, hanem lét és semmi ellentétére épített metafizikus létértelmezés hagyományától sem:

égett csontú madárként
karjait széttárva pörög
hullik alá ez a test
elveszve sötét folyamokban

s újra kibukva alant
majd gyöngye reményünk
lángkörein átfúrja magát
lemerül és újra átsiklik

a Világ lomha szíve felé
át a tejútak vastag
ütőerein, át a teremtés
tűzfarkú ködén

a tükör-hű Semmi előtt
a derengő földi időn át
(*Merülésed*)

¹⁶ SCHEIN Gábor, *A metafora esetei. Poétikai változások a 60-as évek magyar költészetében*, Alföld, 2000/6, 53.

Illetve:

Osztódik és
forrad egybe a kútból
özönlő lét-hullám, tör
előre, lemerül, fölszökik

újra; semmije sincs, csak
a Forma, meg a Mozgás;
(*Mély kút*)

A Schein Gábor által idézett Petri-interjúban említett empirista beállítottságnak s ezzel együtt a hagyományos költőszerep átértelmezésének igénye Vasadi költészetében erőteljesebben a nyolcvanas évektől érzékelhető, azonban már a hetvenes években megfigyelhetők az „alacsony” kultúra ellentétéként értett magas költészet hangnemi és tematikus konvencióinak áthangelésére tett kísérletek. Ebben a kontextusban helyezhetők el a versekben időnként előforduló beszélt nyelvi fordulatok („néhány ordító s iheder / szaros végű botokat / hajigál ránk” [*Jelentés Babylonból*] vagy „Szobákban nagyfarú angyalok / ülnek.” [*Péntek, szombat*]), de ennek alátámasztására idézhetjük a *Tizenöt sejtelem* című ciklus 12. darabjának egy avantgárd poétikákat idéző részletét is („Elindul egy hangárnyi / rock-zene s fölötted elrepül.”), s a Ravi Shankarhoz, Billy Prestonhoz és Bob Dylanhez intézett ódát (*Hangverseny*).

A költői pályakezdés irodalmi reprezentációja

Első, 1974-ben megjelent *Jelentés Babylonból* című kötetének nyitó verse egy ismert bibliai toposzt, Jónás történetét dolgozza fel. A *Születésem* mint kötet- és életműnyitó vers kulcsfontosságú pozíciót foglal el Vasadi Péter költészetében. A költemény kezdése kijelöli a versbeszélő identitását meghatározó beszédhelyzetet:

Jónásaként cet-életemnek
araszolok előre
e húslabirintusban,
minidig előre, s tudom,
egy napon kiköp
majd, elereszt.

A vers tehát a születésről szól, csakhogy már a nyitóképben kérdésessé válik a cím pontos értelmezhetősége. Az első sor ugyanis elválasztja egymástól a beszélő szubjektumot és a saját életét, s a kettő között térbeli viszonyt hoz létre: a versbeszélő kvázi benne van a bibliai szimbolika révén megszemélyesített saját életében. Ily módon az életből való kikerülés a halállal lenne azonosítható, azonban éppen a Jónás-történet révén egy másfajta értelmezési lehetőség mutatkozik inkább érvényesnek. A vers igen plasztikusan és naturalisztikusan írja le a versbeszélő útját a cet belsejében, éppen az által, hogy jelölten metaforikus történetről van szó, a Vasadi-szöveg a Bibliának ahhoz a betű szerinti értelmezéséhez viszonyul ironikusan, amiről Northrop Frye megjegyzi: „Attól kezdve jellemzi a betű szerinti értelmezés az anti-intellektuális keresztény populizmust, hogy a nyelv démotikus és leíró kategóriái általánosan elfogadottá válnak. E felfogásban például Jónásnak valóságos utazást kell tennie egy valóságos bálna gyomrában, mert különben Istent, a történet végső forrását hazudtolja meg”.¹⁷ A versbeli Jónás bálnabeli utazásának végén a hal megszüli őt, s ez a születés egyben hazaérkezés is: „messzi föld közeleg, / végre hazám!” A cet gyomrából való kikerülést tehát hazatalálásként, az új életre való születésként, életrajzi referencialitását tekintve pedig Vasadinak az életpályát kettéosztó, költészetbe való megérkezéseként értelmezhetjük. A vers – túl azon, hogy csak egy részletét jeleníti meg az ószövetségi történetnek – két lényeges ponton el is tér *Jónás könyvétől* s a bibliai textus értelmezéstörténetétől. Az egyik eltérés, hogy a bibliai szövegben Jónás nem hazatér, hanem kényszerűen vállalva küldetését Ninivében hirdeti a bűnös város pusztulását. A másik a könyv Máté 12,40-ből¹⁸ eredeztetett értelmezéstörténetéhez kapcsolódik: „Jónás három nap és három éjjel a hal gyomrában volt.” (Jón 2,1) mondat interpretációja a krisztusi megváltó halál ószövetségi előképeként pozicionálja Jónás cetben töltött három napját, a vers nyitánya azonban a cethez nem a halált, hanem az életet, a régi életet köti.

A prófétai könyv mint pretextus Vasadi általi újraírása s a fentebb hivatkozott értelmezéstörténet leginkább olyan irányt szab a vers értelemadásának, mely szerint Vasadi a költői szerep prófétai, küldetéses értelmezése mellett tesz hitet. A fent említett eltérések azonban ezt eleve kérdésessé teszik, de lényeges ebből a szempontból a verszárlatnak, a cet búcsúszózatának interpretációja is:

¹⁷ FRYE, Northrop, *Kettős tükrök. A Biblia és az irodalom*, ford. PÁSZTOR Péter, Bp., Európa Könyvkiadó, 1996, 97.

¹⁸ „Amint ugyanis Jónás próféta három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is három nap és három éjjel a föld szívében.”

Vigyázz! Partok aranya ég.
 Földbe taposd. Csak a kő
 szólal meg vad déli tüzön.
 Minden farkas üget, de
 harapni sakál fenyeget.
 Homokon jöjj éj, ének, ragyogás!

A küldetéses költőszerep olyan beszédmodot kíván meg, amely azok számára, akikhez a küldetés szól, megérthető. A cet búcsújának felszólítása s az azt követő kijelentések modalitása még értelmezhetők az óvás „szülői” gesztusaként, az azonban már kérdéses, hogy a záró sor hogyan rendelhető hozzá ehhez a nyelvi magatartáshoz, s ki a felszólítás címzettje. A strófa egészének nyelvezete is leginkább az avantgárd jelhasználathoz áll közel, az üzenet dekódolhatatlansága, az egységes értelem megalkothatatlanságának befogadói tapasztalata pedig sokkal inkább a hagyományos küldetéses költőszerep érvénytelenségét sugallja. Mégis a Vasadi-vers éppen a hétköznapi nyelvhasználat szemantikai szabályainak kijátszásával, esetenként érvénytelenítésével utal egy magasabb értelem meglétére, s ezáltal hozza létre saját értő befogadásának exkluzív közegét. A záró strófa érzékelhetően szimbolikus szerepben álló szavai (arany, kő, farkas, sakál) egy mitikus-szimbolikus nyelv működését sejtetik, s Ady *A nagy cethalhoz* című versével együtt olvasva Vasadi műve kapcsán mindenképpen a költői megszólalás transzcendens megalapozásának igényéről beszélhetünk.

Nyilvánvaló, hogy a különböző epikus műfajokhoz képest a líra kevésbé alkalmas az életpálya, vagy akár annak egy részletének reprezentációjára. Vasadi *Születésem* című verse mégis, véleményem szerint, a maga eszközeivel azt a pályafordulatot reprezentálja, mely a költő életében a hatvanas években bekövetkezett. Ezen túlmenően a rövid elemzés során, reményeim szerint, az is láthatóvá vált, hogy Vasadi Péter költészete nemcsak az ún. papköltőktől, de Pilinszky lírájától is lényegesen különbözik. Annak ellenére ugyanis, hogy a Vasadi-recepcióban kezdetektől fogva érvényes tapasztalat a versek keresztény vallásos ihletettsége, költészete a teológiai dogmatika nyelvhasználati kötöttségei nélkül alakul. Nem sorolhatjuk be líráját egyértelműen sem az allegória, sem – miként arra a katolikus papköltők életműve bőséggel szolgáltat példát – a didaktikus tanköltészet körébe. Költészetének legfontosabb forrasszövege a Biblia, azonban Vasadi autonóm módon (de hittani tételeket tudatosan nem sértve) írja újra a bibliai eredetű szó- és motívumkincset, verseinek s prózai írásainak tanúsága szerint pontosan érzékeli a magyar és a világirodalom változásának főtrendenciáit, szövegeinek

hivatkozásrendszeréből világosan feltárható a Vasadi-líra tradícióhoz való viszonya és kortárs irodalmi kapcsolatrendszere, de mindentől többé-kevésbé függetlenül, viszont a folyamatos dialógus lehetőségét fenntartva alakítja saját líranyelvét és költői világlátását.